

LULUBİ ETNONİMİNİN KÖKENİ

Aləkbər Ələkbərov*

Çev. : Muhammet KEMALOĞLU*

ÖZET

Lullubiler Azerbaycan topraklarında mevcut olmuş ilk etno-politik topluluklardan biridir. M. Ö. III. bin ile M. Ö. II. binin yarısında Azerbaycan'ın güneyinde Urmiye gölünden güneyde Lullubi aşiret ittifakı oluşmuştur. M. Ö. XXIII yüzyılda bu ittifak Lulubi devletine dönüşmüştür. Lulubilerin etnik kökeni ile ilgili genel fikir onların Elam menşeli olmalarıyla ilgilidir. Lakin Azerbaycanlı araştırmacılardan Y. Yusifov bu fikri teklif etmiş ve Lullubiler'in Türk kökenli olduklarını söylemiştir. O, M.Ö. III. Binli yıllarda Ön Asya'da Türk menşeli toplulukların yaşadığını belirtiyor. Bu çalışmada Aləkbər Ələkbərov'un "Lulubi'lerin Etnik Kökeni" ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lullubiler, Azerbaycan, Urmiye, Aləkbər Ələkbərov

ORIGIN OF THE ETHNONYM LULLUBI

ABSTRACT

The Lullubi or Lulubi were a group of tribes during the 3rd millennium BC, from a region known as Lulubum, now the Sharazor plain of in Azerbaijan. Ethno-political communities Lullubiler Azerbaijan is one of the first land was years. South of the lake to the south of Azerbaijan Urmiye Lullubi tribe Alliance has been formed. XXIII th century BC, this alliance has become Lulubi state. In this study, Aləkbər Ələkbərov "Lulubis Ethnic Origin" covered.

Key Worlds: Lullubis, Azerbaijan, Urmia, Aləkbər Ələkbərov

* A. Алекперов, "Луллуби Этнониминин Меншеји Наггында", Журнал Musavat, № 7(11), 1997,г., стр. 37-40.

*TRT Genel Müdürlüğü, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Turan Güneş Bulvarı, 06109, Or-An, Ankara, muhammetkemaloglu@gmail.com

GİRİŞ

Azerbaycan gerçekten eski kültür ocaklarından biridir. Bu nedenle eski zamanlardan bu bölgede yaşayan yerli halkın etnik mensubiyetinin öğrenilmesi gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, bu mesele hem bizi, hem de yabancı tarihçileri ilgilendirmektedir.

Fakat şimdiye kadar tarihçiler arasında temel konu hala tartışmalıdır:

1. Bu ülkede çoğunluğu oluşturan Türkçe konuşan nüfus yerlidir,
2. Türkler bu toprağa sonradan gelmişlerdir, onların gelişi sadece milattan sonraki döneme ait olabilir.

İşte ikinci görüşün taraftarları Azerbaycan'ın "Türkleşmesi" kavramını ortaya atmışlardır. (Sümer, 1957: 429-47). Fakat son dönemlerde yapılan araştırmalara dayanarak (Əsifov, 1987: 19-37) bu meselenin bu türlü çözümü doğru değil ve önyargılıdır. Çünkü okuyucuya taraflı bir şekilde "Türkleşme" sorunu kabul ettirilmektedir.

1965 yılında Prof. Dr. Ziya Bünyadov, "Türkleri, Azerbaycan toprağına dışarıdan gelmiş gibi göstermek doğru değildir (Буниатов, 1989: 171)" der. İşte Ziya Bünyadov'un yukarıdaki fikrine dayanarak, Azerbaycan'da hiçbir bir şekilde Türkleşme olmamıştır! Aksi takdirde birkaç soru ortaya çıkar:

1. Neden Türkleşme sadece Adurbadaganlara- Atropatene (Kaerst, II/2, col. 2150; Nöldeke, 1880: 692; Togan, Azerbaican: 91-118; Köprülü, Azeri: 118-51; Sümer, 1957: 429-470; Housseinov, 1970: 71-81. MK.)¹ ve Ablanlar (Hewsen, 1982: 27-40; Minorsky1953: 504; Məmmədova, 1993: 136. MK.)² ilişkilendiriliyor?

2. Nasıl oluyor da Haylar (Dédéyan, 2007: 48. Mk.)³ - Ermeniler asırlar boyu Türk etkisi altında yaşamış, fakat Türkleşmemiş ve şimdiki Ermeniler Azerbaycan Türklerine karşı toprak iddiasında bulunuyorlar.

1 Atropatena (Yunanca: Ατροπατήνη) veya Medya Atropatena, M.Ö. 4. yüzyılda çoğu bugünkü Güney Azerbaycan olarak bilinen bölgede kurulmuş ve başkenti Gazaka kenti olmuş eski bir krallık. Günümüzdeki Azerbaycan'ın tarihi adı Atropatena'dan kaynaklanmıştır.

2 Bugünkü Azerbaycan ve Dağıstan'ın tamamı ile Çeçen/İnguşya topraklarının güney yarısını kapsayan geniş bir alan içinde hüküm süren Albanya'da 26 dil konuşulmaktaydı. Bu dillerin çoğunluğu bugün de Nah-Dağıstan dilleri olarak adlandırılan dillerin arkaik biçimleriydi. Kuzeydoğu Kafkas ya da Güney Kafkas dillerini konuşan Albanlar, Arnavutlar'la karıştırılmamalıdır. Arran Kraliyet ailesinin bağlı olduğu etnik grup; halen de kısmi olarak bölgede varlıklarını sürdüren ve Samur (Lezgi) dil ailesi içinde yer alan Udiler'di.

3 Ermenice, Hint-Avrupa dil ailesine ait bir izole branştır. Çoğu dilde bu kişileri tanımlamak için "Ermeniler" ismi kullanıldığı gibi Ermeniler de aynen kendilerini "Най" (Ermeni alfabesinde "Ռայ", çoğul hâli "Hayer", "Ռայեր")

Ve yahut nasıl olabilir ki, Türkler, (göçebeler) Azerbaycan toprağına yerleştikten sonra yerel halkı devre dışı bırakıp, onların mirasından yararlanarak Nesimi, Fuzuli ve Ü. Hacıbeyli gibi örnek simalar yaratabilir bildiler.

Olabilir miydi ki, ikinci görüşün taraftarlarının nazarında olan yerel gayri-Türk sayılan nüfus kısa zamanda kendi medeniyetlerinden uzaklaşıp ve adı geçen mümtaz şahıslar gibi kişilikler yaratabilsin. Eğer ikinci kavram taraftarları Türkleşme nedenlerinden olan Hun seferlerini, İslam'ın yayılmasını ve Selçuklu imparatorluğunu nazarı dikkate alıyorsa, şunu da belirtmek durumundayız, bu süreçlere Azerbaycan'ın Taliş'ı (Kalafat, 2007: 65-82; Kalafat, 2000: 102-147)⁴ da, gurmançı da, Kafkas dillisi de maruz kalmıştır.

Naram-Sin, Zafer Dikilitaş, M. Ö.. 2300-2200

Bu süreçler Fars ve Ermenileri de etkilemiştir. Nasıl oluyor da, Taliş'ı - Taliş, Gurmanç-Gurmanç, Kafkas dillisi-Kafkas dilli olarak yaşamını sürdürmüştür. Atropatenliler ile Albanlar ise yukarıda adı geçen faktörlerin etkisine kalmışlardır. Ve nihayet, ikinci görüşün bu

olarak tanımlıyorlar; bu isim Hayk adlı ulusal kahramandan kaynaklandığı düşünülüyor. Ayrıca "Ermenistan", Ermenice'de "Հայաստան" ("Hayastan") olarak yazılır.

⁴Talişler veya Talişiler (تالش, Talişlar), Kuzeybatı İran dillerinden birini konuşan halk. Talişler, İran'ın kuzey eyaletlerinden Gilan ve Erdebil ile Azerbaycan'ın güney kesiminde yaşarlar. Azerbaycan'da yaşayan Kuzey Talişleri, Taliş-i Guştasbi olarak adlandırılır.

fikri de inandırıcı değildir ki, güya şimdiki Azerbaycan Türkleri iki ayrı dil grubuna mensup olan halkların birleşmesinden ve daha sonra onlara üçüncü, her ikisine de yabancı olan başka dil grubunun etkisiyle oluşmuştur.

Bu bakımdan Azerbaycan topraklarında yaşayan eski Lulubi kavmi hakkındaki mitolojik yazılarda insanları meraklandırıyor. M. Ö. II. binyılın ortalarında kaleme alınan Mezopotamya salnamelerinde kaydediliyor ki, III. binyılda belirtilen arazide kuzey-doğuda "Kuti, Lulubi ve Su" aşiretleri yaşıyorlardı. Y. V. Yusifov'un neticelerinden de anlaşılıyor ki, Lulubi, Urmiye gölü yakınlarında oluşan Aratta/Alatey devletinin nüfusunun adıydı. (Юсифов, 1987: 19-37; Yusifov, 1986: 87-93. MK.).

Azerbaycan tarihçiliğinde Lulubiler'in dil ve kökeni hakkında iki görüş oluşmuştur. Birinci görüş İğrar Aliyev tarafından ifade edilir. Bizim görüşümüzce bu görüş muhafazakârdır, çünkü bir türlü Azerbaycan toprağında eskiden Türklerin yaşadığı fikrini kabul etmiyor. Belirtmek gerekir ki, müellifin görüşleri sonuçta açık değil ve İğrar Aliyev'in yazdığından hiçbir sonuca varılmıyor. Örneğin, İğrar Aliyev'e göre: "... lulubilerin dili Elam diline akraba olduğunu tahmin edebiliriz, fakat bu konuda kesin fikir söylemek mümkün değil" (Алиева, 1995: 62).

Azerbaycan tarihçiliğinde bir başka görüş, Y. B. Yusifov tarafından temsil edilir. Yusifov, Kuti ve Lulubi dilini Elam dili ile; sonuncusunun ise Hurri, Kassit ve başka dillerle akraba olması hakkındaki faraziyelerin asılsız olduğunu söyler (Юсифов, 1987: 19-37). İğrar Əliyev' göre, M. Ö. III. binyılın sonunda Lulubiler'in Hurriyle (Ünsal, 2008: 402-403. MK.)⁵ ilişkileri çok sert olmuş ve uzun süren düşmanlık sonucunda da Nullatum ("Nullu"dan) - yani "barbar" kavramı oluşmuş ve bu söz Nuzi Hurrileri'nden⁶ (Mitanni Devleti-MK.) Akkadlar'a

5 Hurriler M.Ö. III. binyıldan itibaren Doğu Anadolu Bölgesi'nde tarım ve hayvancılığa dayalı bir geçim ekonomisine bağlı olarak yaşamış bir devlettir. Günümüz kürd milliyetçileri tarafından tarih saptırılarak bir Gurmanc devleti olarak gösterilmek istense de Semitik ya da Hint-Avrupa dilleri içerisinde yer almayan bükümlü eklemeli bir dile sahip olan Hurrilerin Gurmanlarla hiç bir bağlantısı bulunmamaktadır. Artan nüfusun bir sonucu olarak M.Ö. 2500'lerde bölgedeki otlakların yetersiz kalması nedeniyle güney yönünde yayılma göstermişlerdir. Bu göçler iki ana hat üzerinden, Urmiye Gölü çevresinden Mezopotamya'da ve Elazığ - Malatya üzerinden Kuzey Suriye ve Filistin'e olmuştur.

6 Yorgantepe, (Hurri dili: Nuzi, Akad dili: Gasur), Irak'ın et-Tamim ilinde, Kerkük'ün güneybatısında höyük türü yerleşme. Düz bir ovada yer alan höyük yaklaşık 200 m çapında ve 5-8 m yüksekliğindedir. 1925-31 arasında ABD'li arkeologlar tarafından yapılan kazılar burada M.Ö. 3. binyıldan beri yerleşildiğini göstermiştir. Kazılar sonucu, Halef döneminden (V. binyıl), özellikle de Obeyd döneminden (IV. binyıl) M.Ö. XV. yy'a kadar birbirini izleyen on iki tabaka saptandı. M.Ö. XV. yy'da yıkılan kentte ancak Part ve Sasani dönemlerinde yeniden oturulmaya başlandı. Kent Akad döneminde (M.Ö. 2334-2154) Gasur adını taşıyordu. M.Ö. 2. binyılın başlarında Kuzey

geçmiştir. Əliyev' göre Urartu dilinde "lullu" - "düşman" kelimesi de aynı anlayışla ilgilidir (Алиев, 1995: 61).

Fakat bu görüşte çelişki var, çünkü Hurriler de, Urartular da başka halklarla savaşmış, ama nedense bizi ilgilendiren ifade işte Lulubiler'e karşı kullanılmasıdır. Fakat bununla birlikte âlimin fikrinden şu sonuca varabiliriz ki, "Lulubi" adı yerel halka başkaları tarafından verilen bir isimdir.

Yusifov'a göre, Aratta, Lullubum ve Su, Urmiye gölü civarında bulunan çeşitli dillerden istifade eden ülkenin adıdır ve kaynaklarda "lullu", "bi/mi" ekleri ile kullanılmıştır. Ona göre, bu isim Lulubi aşiret birliğine dahil olan Turukki ve Su aşiretleri için bağlayıcı isimdi. Fakat ilginçtir ki, Yusifov'da aynı adı yerel değil, dışarıdan verilen bir isim olarak düşünüyor. Belirtiyor ki, Lullu ifadesinden Azerbaycan çobanları hayvan otlatmaya gittiğinde ve dans ederken kullanıyorlardı ve buna örnek olarak da Orta Asya'da çingenelerin "lullu" olarak isimlendirilmesini örnek gösteriyor (Юсифов, 1987: 32; Bünyadov -Yusifov, 1995: 79-80). Fakat Lulubiler'in savaşçı olmalarını ve onların Hurrilerle ilişkilerini dikkate alıp, bu türlü özelliklerin taşıyıcıları kendilerinin "dansçı" gibi adlandırılmasına izin vereceklerini düşünemiyoruz. Bilindiği üzere, Doğu'da rakkaslara bakış olumlu değildi örneğin sonraları rakkasları genellikle "mütrüb", yani, "hafif tabiatlı adam" olarak adlandırmışlardı (Azerbaycan Dilinin..., 1983: 372).

"Lulubi" etnoniminin "Lullu" "rakkas" gibi izahı, Aran (erenler) kahramanlar ("er" - erkek + "an" çoğul eki) eşleştirmesine (Yusifov-. Kərimov, 1987: 16) aykırıdır. Belirtmek gerekir ki, "erkek" anlamında kullanılan "er/ar" Türk etnonimlerine özgü alamettir, örneğin, Bulgar (bu etnonimin balık⁷ + er yani "şehir sakini" gibi izahı daha uygun), azar, "Sabir/Suvar/Subar" (T- çoğul eki). Sanıyorum ki, kendilerini" erkek "gibi başka halkların temsilcilerine tanıtmak çeşitli uluslarda yayılmıştır. Örneğin, XIX. yüzyılın sonunda "Ağlar-beyazlar" California yakınlarında hinduyu yakaladığında, o kendini "iş", yani "erkek/adam" deyip tanıttı (Каримулн, 1987: 47).

Mezopotamya'dan gelip Asur'u işgal eden Hurriler kentin adını da Nuzi olarak değiştirdiler. M.Ö. 16. ve 15. Yüzyıllarda da burasını zengin ve önemli bir yönetim merkezi haline getirdiler.

7 Kend, kent, şehir : balık (Ordu-Balık,Beş-Balık).

Veyahut, Yunanlılar Küçük Asya'da geldikten sonra yerli nüfus Yunanlılar tarafından bilinmeyen "var/bar" sözlerini kullandıklarına göre gelenler onları "varvar/barbar" diye çağırıyordular. Bize göre, "varvar/barbar" adı "ar/er-erkek" kelimesi "b/v" harfinin protezleşmesi sonucunda oluşmuştur ve bu söz "insanlar/adamlar" demektir (var+var=varvar/kişiler).

Bu tür izahlar bazı gerçeklerle da ispatlanabilir. Belirtmek gerekir ki, Yunanlılar, Balkan ve Küçük Asya'ya gelmeden önce buralarda Türk unsuru mevcuttu. Örneğin, Truva Savaşı sırasında Truva hâkimi Priam⁸ müttefiklerine yardıma gitmişti. Bu müttefiklerden biri Peonlar'a başkanlık eden Pirhem idi. Homer'in verilerine göre Peonlar, Aksiy nehri Amidon ülkesinde yaşıyordular. Metne göre anlaşılıyor ki, Aksiy çay adıdır. Türk dillerinde "çay" isimleri - su/-sey/-sel/-çay söz terkiplerinin yardımı ile oluşur (Yansay, Aksu, Yenisey, Göysay vb.). "İlliada" yorumcuları, "Aksiy" Balkan, Makedonya'da akan ırmaktır (Qomer, 1978: 519) der ve onun Yunanca karşılığı Strimon, modern ismi ise Bistrisa'dır⁹.

Roma tarihçisi Tit Liviy'e göre Truva şehri yıkıldıktan sonra Venediklilerin başları olan Eneya ve Antinor'a, Rumlar tarafından Alp dağlarına Sarı ve Sicilya'ya göçmesine izin verilmiştir. (Liviy, 1989: 10). Çeşitli dillerde yazılmış kaynak gösteriyor ki, eski ve ortaçağlarda kullanılan Venedik etnonimi Slavlar'a değil Oğuz Bulgarlar'a aitti. (Ələkbər, 1995: III/IV).

1222-1225 yıllarında izlandalı tarihçisi Snorru Sturulson tarafından kaleme alınmış öyküye de göz atmak yerinde olur ki, bu yazar "as" Türklerinin başkanı Odin'in kendi toplumuyla Troya kentini terk edip İsveç'e doğru göçtüğünü belirtiyor (Sturulson, 1970: 11-12). "As" ların kökeni tartışmalı olsa da, İzlandalı tarihçi onları Türklerle aynılaştırması tesadüf değildir. Belirtelim ki, Roma eyaleti "Asya"nın adı "Küçük Asya'da bulunan "Assuva" nın adı ile alakalıdır (Qenri, 1987: 37).

8 Priamos ya da Priam, Yunan mitolojisinde Truva Savaşındaki yaşlı kraldır. Truva şehrinin son kralıdır. Hektor, Paris Aleksanros, elli oğlu arasından en tanınmışlarıdır. Ülkesini çok sevmesiyle ünlenmiştir. Truva ya duyduğu aşırı sevgi Truva'nın sonunu getirmiştir.MK.

9 Bistriça veya Akdere (Arnavutça: Lumi i Bardhë; Sırpça: Призренска Бистрица/Prizrenska Bistrica), Kosova'nın güneybatısındaki bir nehir koludur. Geçtiği en büyük ve meşhur şehir Prizren'dir. Ak Drin nehrinin bir koludur. Ak Drin'den ayrılan Bistriça, Prizren'in ortasından geçer. Prizren'den sonra Şar Dağları'nın kuzey yamaçlarında, Sredska, Reçana gibi köylerden ilerler.1960-70'lerde daha yoğun bir akım gücüne sahip olan Bistriça, 1990'larla beraber, açılan kanallar, küçük santraller sebebiyle suyunun büyük kısmını kaybetmiştir. Yaz aylarında seviyesi çok düşüktür. Kış aylarında kar ve yağmurla beraber biraz daha diri bir akıma sahiptir.MK.

Ancak biz düşünüyoruz ki, Asya adı "Aslar Ülkesi" gibi okunmalıdır (örneğin, Persia - Farmlar ülkesi, Rusya - Ruslar ülkesi vb.) Yani bu durumda "~IYA" eki Türk "ey, ev, oba" - yani " ev, yerleşim yeri, mesken" kavramları ile aynı manadadır ve muhtemelen, " Assuva "adındaki"-uva", " IYA" eki ile aynı anlamdadır ve Türk" uva - oba "kelimesinden alınmıştır. "As"ların menşeyi tartışmalı olsa da, onların isimlerinden biri de "Alan" dır. İranistler kesin olarak "as/alan"ları İran dilli olduklarını sanırlar. (Abaev, 1949: 33). Fakat yukarıda sunulan bilgilere dayanarak diyebiliriz ki, onların bu görüşleri asılsızdır ve Snorru Sturukson'un Aslar'ın Türk olması hakkındaki görüşünü onaylayan başka bir örnek getirelim.

Bu Slavcadan tercüme edilen İosif Flavi'nin "Yahudi Muharebisinin tarihidir: язык же яеский есть ведомо (! –düşününüz-ведомо- yani "bilindiği gibi"- müellif) Peçenek boyundan (Peçeneklerden) gelen (doğan) biri olarak [...], "Tan ve Meot denizi yakınlarında yaşayanlar..."; ve "As dili köken itibariyle Peçeneklere aitti.. " (Мещерский, 1958: 454; Pritsak, 1975: 229).

b+it: Kurt: 1. Canavar; 2. Kurt: Böcek, haşerat.

Okuyucuların dikkatini böyle bir açıklamaya yöneltmek isterim, "Yahudi Savaşının" çevirmeni "vedomo" yani "bilindiği gibi" kelimesini kullandığında artık bilinen bir olguyu kaydediyor. Tüm bu gerçekler şunu gösteriyor ki, Rumlar, Küçük Asya'ya gelmeden evvel artık bu bölgede Türkler yaşıyorlardı ve Elinler "var" sözünü anlamadıklarından yerli halkı sadece "barbar "olarak adlandırmışlardı. Yukarıdaki açıklamaları hesaba katarak şöyle bir kanata vardık ki, "var" kelimesi "b/v" fenomeninin protezleştirilmesi ile "er/erkek" anlamında oluşan bir ifadedir. Veyahut "ur/v+ur", "vurmak" anlamında ve b+ur - burmak anlamında olduğu gibi.

"Er" kelimesinin eş anlamlısı "erkek" tir. Lakin bu sözlerle beraber Türk dillerinde "kişi" için "ala" ifadesi kullanılmaktadır (yani burda rotasizm, lamdaizm¹⁰ kanunda g/l geçidi temelinde, örneğin, A-la-te1-e, A-ka-ta-a (Юсифов, 1987: 22); "ala" kelimesi ile birlikte halk arasında "ada" ifadesi de kullanılır; "d" harfinin protezleşmesi sonucunda ise "geda" sözü

10 Rotasizm(r'leşme): Türkçedeki z'nin asli olduğunu, Çuvaşça ve Moğolcadaki r'nin bu asli sestten türediğini savunan görüştür. Rotasizm olayının Doğu Avrupa ve Sibirya bölgesinde özellikle Çuvaşçaya ait bir özellik olduğu görülür. Rotasizimli kelimeler Çuvaşçadan, daha doğrusu eski Çuvaşçadan bir yandan Moğol ve Mançu – Tunguz dillerine, öte yandan da Macar diline alınmıştır. Lamdaizm (l'leşme): Türkçedeki ş'nin asli olduğunu, Çuvaşça ve Moğolcadaki l'nin bu asli sestten türediğini savunan görüştür. Zetasizm(z'leşme): Çuvaşça ve Moğolcadaki r'nin asli ses olduğunu, Türkçe z'nin bu asli sestten türediğini savunan görüştür. Sigmatizm (ş'leşme): Çuvaşça ve Moğolcadaki l'nin asli ses olduğunu, Türkçe ş'nin bu asli sestten türediğini savunan görüştür. MK.

oluşur. Biz öyle düşünüyoruz ki, "ar/al" sinonimleri ancak ikinci anlayışta "er/nurdur" anlamında kullanılabilir ve onların birinci anlayışı "ışık/nurdur", çünkü "ışık" kendi fiziksel özelliklerine göre yukarı eğilimlidir ve zekanın aydınlık olması bireyin, yani "erin" sosyal durumunu belirler.

Aynı zamanda "al (Ala)/erkek" ifadesi ile birlikte Türkçe kişiler için "lala" (sultanların terbiyecisi, büyük kardeş) sözü, büyükler içinse, "ulu/ulu (g)" ifadeleri kullanılır. "Povestğ vremennıx let" salnamesinin yazarı Nestor "Slav" ve "sklavin" ifadelerini karıştırıp bazı Türk kavimlerini slavyanlarla aynılaştırmıştır. Örneğin, Nestor'un bu aşiretler arasında Rumlar tarafından Büyük Skifiya adlandırılan "Uliçi" kavminide sayar. (Türk "ulu/büyük"+"çi" yapım eki (Aleksperov, 1950: 207, 210).

Çoğul eki olan "lar" la birlikte kelimenin çoğul hali bazen "z" eki ile yapılır. Örneğin, bi+si (BEN+SEN) = BİZ; si+si (SEN+SEN) = SİZ ". (Suleymenov, 1989: 545); veya "gidiyoruz/gediriz ". Bununla birlikte kelimenin çoğul hali "b/p/m", "t/d" formatlarının yardımıyla oluşmuştur. Örneğin, kendilerini "Velet" olarak adlandıran, Oder, Elba ve Baltık çevresinde yaşayan slavyanların adı lutichi olmuştur. Bu da görüldüğü gibi, Türk kökenli etnonimdir "lu" (insan) (çoğul eki) + ^ y (mensubiyet eki). Biz bu fikrimizi kanıtlamak için etnoniminin "славяне" (Slav)/saklab/sakalar" (саки)" etnoniminden oluştuğunu dikkate alarak esaslandırıyoruz. Muhtemelen, sonraları Slav "lyudi" kelimesinin oluşmasında Türk "lu"- "insan" kavramı birleşti ("li" + "d" – çoğul eki).

Birçok uluslarda "aslan" karakteri "ışıkla/nurla" ilgilidir. Modern Türk dillerinde "aslan"a "pars" da denir ve bu söz Kaşgarlı Mahmud'un "Sözlük"ünde ifade edilmiştir (Гашшарлы, 1945: 344). İlginçtir ki, Hint-Avrupa dillerinde ışık karakteri "aslan/bars" "le~" söz birlikteliği ile oluşmuştur. (Örneğin, Rusça: - lev; Yunanca: - leo və s. (Qmarkelidze-İvanov, 1984: 500-507). Ve muhtemelen, hind avrupa dillerinde kullanılan "le/aslan/ışık" tamamen Türk olan "al/ışık" (Radlov, 1893: 350) kelimesinin metateze (yani kelimenin anlamının korunması ile harflerin yer değişimi) uğramış şeklidir. "ala/erkek" kelimesi ise gösterdiğimiz gibi "al" kelimesinden oluşmuştur.

Böylelikle Lulubi etnoniminin Türk kökenlidir ve halkın kendi dilinde de kullanılan birifadedir, yani "lu (insan)+lu (insan) + bi (çoğul eki) ="lulubi/insanlar". Muhtemelen, " lulu

"ifadesi sonraları da gelişmiştir, çünkü artık sonraki metinlerde "ulu(s)" artık "halk, ülke" manasında kullanılmıştır. (Клейшторный, 1964: 129). Bütün bu olgular göstermektedir ki, Türk etnosu burada yerleşiktir ve Azerbaycan'da (kelimenin geniş anlamında) hiçbir şekilde Türkleşme olmamıştır.

KAYNAKÇA

- ABAEV, V; (1949), Osetinskiy Əzık i Folqklor, Moskva-Leningrad.
- ALEKPEROV, A. F: (1950), "O Proisxojdenii Gtonima `Saklab`", Srednevekoviy Vostok, №2, Baku.
- AZERBAYCAN DİLİNİN SÖZLEŞME SÖZLÜĞÜ; (1983), Cilt:III, Bakü. s. 372.
- BÜNYADOV, Z. M. - YUSİFOV, Y. B (1995),. Azerbaycan Tarihi, Bakü.
- DÉDÉYAN, Gérard; (2007), Histoire Du Peuple Arménien, Fransızca, Toulouse.
- ƏLƏKBƏR, Ə. F; (1995), "Avropada Erkən Türklər", Müsavat, III/IV.
- Əsifov, Əsif; (1987). "Ранние контакты Месопотомии с северо-восточными странами, Приморийская зона", Вестник Древней Истории, Т-I, с. 19-37.
- HEWSEN, Robert H; (1982). Etno-Tarih ve Kafkas Arnavutlar Üzerine Ermeni Etkisi, Samuelian, Thomas J. (Ed.), Klasik Ermeni Kültürü, Etkiler ve Yaratıcılık, Chicago, pp 27-40.
- HOUSSEİNOV, R; (1970). "Superpositions ethniques en Transcaucasie aux XIe et XIIe Siècles", Turcica 2, pp. 71-81.
- KAERST, J; "Atropates" in Pauly-Wissowa, II/2, col. 2150.
- KALAFAT, Yaşar; (2000), Azerbaycan Halk Sufizmi ve Lenkeran Folklor Müşaveresi, Güney Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları, Sosyal Antropoloji Araştırmaları, ASAM Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar; (2007), Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları, Berikan Yayınları, C. IX-X, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. F; (1942), "Azeri", İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Maarif Matbaası, Cilt:II, s. 118-51.

-
- LİVİY, Tit; (1989). İstorie Rima Ot Osnovanie Qoroda, Moskva, T-I, s. 10.
- MƏMMƏDOVA, F; (1993), Albaniya Syasi Tarixi və Tarixi Coğrafiyası, Bakı.
- MİNORSKY, V; (1953), Caucasia, IV. Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu Bülteni, Londra Üniversitesi, Vol. 15, No 3., s. 504.
- NÖLDEKE, Th; (1880), "Atropatene," ZDMG 34, pp. 692f.
- PRİTSAK, O; (1975), "The Pechenegs", Archivum Eurasiae Medii Aevi, T-I, p. 229.
- QENRİ, O; (1987), Xetti, Moskva.
- QMARKELİDZE, M; İvanov, V; (1984), İndoevroyeyü i İndoevroyeykiy Əzık, Tbilisi, s. 500-507.
- QOMER; (1978), İlliada, Perevod T. Qnediça, Moskva.
- RADLOV, V; (1983), "Opıt Slovarə Törkskix Nareçiy", SPb, T-I, s. 350.
- SNORRU STURULSON; (1970), Mladşəə Gdda, Lüksemburg, s. 11-12.
- SULEYMENOV, O; (1989), Az i Ə, Alma-Ata.
- SÜMER, Faruk; (1957). "Azerbaycanın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış", Belleten: 21, Say 83, pp. 429-47.
- TOGAN, Z. V; (1944), "Azerbaycan", İA., II., pp. 91-118.
- ÜNSAL, V; (2008), "M. Ö. III. Binde Kuzeydoğu Anadolu", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 3, S: 402-403.
- VAKAYİNAMELER; (1950), Povestğ Vremennıx Let, I. (Povest Vremennıx Let (Editör Adrianova-Perets V. P.), "AN SSR", Ç. 1, M., Ls. 149, 172, 201, 27, 51, 81, 67, 189, 84, 186, 134, 94, 53, 176, 341.), Moskva-Leningrad, s. 11. 207, 210.
- YUSİFOV, Y. B; (1986), On the Ancient Population of the Urmia Lake Region, AMINF 19, 87-93.
- АЛИЕВ, Играр; (1995), История Азербайджана под редакцией, Баку.
- БУНИАТОВ, Зиа; (1989), Азербайджан в VII-IX вв., Баку, с. 171.
- ГАШШАРЛЫ, М; (1945), Divan Lughat at-Turk, Ankara, T-I, с. 344.
- КАРИМУЛН, Атрап; (1987), Татары: этнос и этноним, Казань.
- КЛЙАШТОРНЬЙ, С. Г; (1964), Древнетюркские Рунические Памятники, Moskva, с. 129.

МЕЩЕРСКИЙ, Н; (1958), История Иудейской Войны Иосифа Флавия В Древнерусском Переводe, Moskva -Leningrad, с. 454.

ЮСИФОВ, Юсиф; (1987), “Ранние контакты Месопотамии с северо-восточными странами [Приурмийская зона]”, Вестник Древней Истории, Т-І, с. 19-37.

ЮСИФОВ, Ю. Б; (1987), Ранние Контакты Месопотамии С Северо-Восточными Странами (Приурмийская Зона), ВДИ, № 1, səh. 22.